

מנחות צט-ב

עניין: והגית בו יומם ולילה

ברכות לה:

ולמעלה^(ב) ואם רוצה לשמו' צריך לשמות הרבה דטובא מנרר גריר: לא
 שאין ישראל עושין רצונו של מקום ת"ר *ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' (א) לא ימוש ספר התורה הזה מפך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ורש בשעת דישה חזרה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' (ב) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנא' (ג) ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' (ד) ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן

קרו אורה

שם גמרא אמר ר"י משום רשב"י אפי' לא קרא כו' ור' ישמעאל (לדמה בן נתינא) [לכן דמה בן אחותו] צא ובדוק כו'. לכאורה איכא למירמי אהדדי פלוגתייהו הכא אהא דפליגי בברכות (דף לה:), דהתם אמר ר"ש אדם חורש כו' תורה מה תהא עלי', הרי דס"ל דהחיוב לעסוק בה לבד, והכא אמר דקיים המצוה בק"ש לחוד ל"ג. ורבי ישמעאל דאמר התם הנהג בהם מנהג דרך ארץ, אמר הכא צא ובדוק כו' ל"ג*.

מהר"ל דרך חיים אבות פ"ב מ"ב

אך מה שאמר שיגיעת שניהם דמשמע שתולה ביגיעה כמה שעמל ויגע, נראה שר"ל כי ראוי שיהיה האדם עמל בשני חלקים אלו אשר יש באדם, כי יש באדם גוף ונפש, והתורה היא שלימת הנפש, ודרך ארץ מה שהאדם צריך לצורך גופו לפרנסתו ושאר דברים, אמר כי כאשר האדם עמל בשני דברים דהיינו בדרך ארץ שהאדם עושה להנהגת גופו מה שצריך לו, ומה שהאדם עמל לשלימות נפשו שהיא התורה כמו שהוא דרך ארץ להשלים גופו ואז לא נמצא העוון, כי עמל שניהם להשלים את עצמו, והעוון לחסר את עצמו, ולכך יגיעת שניהם דוקא כאשר האדם עוסק בדבר שהוא להשלים את עצמו לגמרי ודבר זה משכחת העוון שהוא חסרון לעצמו.

הגר"א שנות אליהו פ"א מ"א

הקדומה וכן איתא בירושלמי בפרק הלל. ותלמוד תורה. נמי אין לה שיעור לא למטה ולא למעלה. דכתיב והגית בו יומם ולילה. וא"כ אין לה שיעור למעלה. ולמטה נמי דפעמים בתיבה אחת פוטר. והא דאיתא בגמרא קרא קריאת שמע ערבית ושחרית כאלו קיים והגית בו יומם ולילה לא באלפקי שאינו יוצא בתיבה א' אלא ק"ש הוא חייב על כל אחד לקרות שחרית וערבית. וע"ז אמרו דאם קרא כו' או אפילו תיבה א' א"ל ללמוד ויוצא בק"ש. והא דכתיב והגית כו' כיון שיוצא בתיבה אחת. היינו דאילו לא היו כתיב והגית ה"ל שאינו צריך אלא תיבה א' ולא יומר אף שיש לו פנאי ללמוד לכן נאמר והגית כו' לומר שחייב אדם ללמוד תורה יום ולילה. אך אם צריך לעסוק במצוה או בדבר ארץ שהוא ג"כ מצוה אזי הוא פוטר את עצמו בתיבה אחת. ונקט המחנא הא דאין לת"מ שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את המורה דבכל תיבה ותיבה שלמד בה הוא מצוה בפ"ע. והראיה שיוצא בתיבה אחת מצוה לימוד המורה שהיא שקולה כנגד כל המצוות. והכלל בזה שאין מצטלן ת"מ אפילו למצוה אם יכולה להעשות על ידי אחרים. והשכל מחייב צוה מפני שכל תיבה ותיבה בפ"ע הוא מצוה גדולה והיא שקולה נגד כולם. א"כ כשולמד למשל דף א' מקיים כמה מצוות מצוה. וא"כ בודאי יותר טוב לקיים מצוה אחת ממצוה אחת. רק כשאי אפשר לקיים ע"י אחר אזי ראוי לנטל. ולזה שונה המחנא הא דת"מ אין לה שיעור למטה להורות כנ"ל או כשצריך לאכול שהוא ג"כ מצוה. ולולא זאת לא היה לנו פנאי לעשות אחת מצוה או לאכול דכתיב והגית בו יומם ולילה. לכן משמיענו דלפעמים אף בתיבה אחת יוצא. א"ו

